

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ ДЛЯ СВІТОВОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

FINANCIAL AND ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE PANDEMIA FOR THE WORLD TOURISM INDUSTRY

УДК 339.977

DOI <https://doi.org/10.32843/bses.52-4>

Даниліна С.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри загальної економічної
теорії та економічної політики
Одеський національний економічний
університет

Коцюрубенко Г.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Одеський національний економічний
університет

Шикіна О.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри туристичного та
готельно-ресторанного бізнесу
Одеський національний економічний
університет

Daniilyna Svetlana

Odesa National Economic University

Kotsiurubenko Ganna

Odesa National Economic University

Shykina Olga

Odesa National Economic University

Прогнозоване падіння економіки світу на 3% та зниження виробництва товарів та послуг на 2,7 трлн дол., відповідно до розрахунків Міжнародного валютного фонду, значно посилюються поширенням епідемії та запровадженням карантинних обмежень. Така ситуація істотно вплинула на ділову активність і виділила ті галузі, що зазнали значних збитків одними з перших. У статті розглянуто особливості функціонування галузі авіаперевезень, виділено проблемні аспекти та економічні втрати галузі, окреслено економічний взаємозв'язок скорочень пасажирських перевезень та цін на нафту. Окрему увагу приділено досвіду використання лізингу українськими авіаперевізниками, наведено обсяги витрат на утримання авіапарку. Розглянуто практику реалізації заходів підтримки туристичної галузі, зокрема наведено досвід Сицилії щодо стимулювання туристичного потоку у регіон; запровадження фінансової підтримки авіакомпаній у Великобританії, активізації допомоги з безробіття в Італії тощо. Досліджено заходи щодо формування безпеки туристичної галузі. Наголошено на недостатності запроваджених в Україні заходів підтримки малого та середнього бізнесу як такого, що зазнав втрат від карантинних обмежень. З метою активізації економічної активності та забезпечення конкурентних переваг для вітчизняного ринку окреслено напрями підтримки галузі туризму та готельної індустрії.

Ключові слова: пандемія, економічна криза, фінансові збитки, туризм, авіаперевезення, стимулювання.

Прогнозируемое падение экономики мира на 3% и снижение производства товаров и

услуг на 27 трлн дол., согласно расчетам Международного валютного фонда, значительно усугубляется распространением эпидемии и введением карантина. Такая ситуация существенно повлияла на деловую активность, наряду с тем выделила те отрасли, которые понесли значительные убытки одними из первых. В статье рассмотрены особенности функционирования отрасли авиаперевозок, выделены проблемные аспекты и рассмотрены экономические потери отрасли, определена экономическая взаимосвязь сокращения пассажирских перевозок и цен на нефть. Особое внимание уделено опыту использования лизинга украинскими авиаперевозчиками, приведены объемы расходов на содержание авиапарка. Рассмотрена практика реализации мер поддержки туристической отрасли, в частности исследован опыт Сицилии по стимулированию туристического потока в регионе; введение финансовой поддержки авиакомпаний в Великобритании, активизацию помощи по безработице в Италии и др. Рассмотрены мероприятия по обеспечению безопасности туристической отрасли. Отмечено недостаточность введенных в Украине мер поддержки малого и среднего бизнеса как такового, что понес потери от карантина. С целью активизации экономической деятельности и обеспечения конкурентных преимуществ для украинского рынка определены направления поддержки отрасли туризма и гостиничной индустрии.

Ключевые слова: пандемия, экономический кризис, финансовые убытки, туризм, авиаперевозки, стимулирование.

According to the International Monetary Fund's calculations, the effects of the economic crisis of 2020, linked to cyclical shifts in the economy, a projected fall in the world economy by 3% and a decline in production of goods and services by 2.7 trillion dollars are significantly exacerbated by the spread of the pandemic and the introduction of quarantine restrictions. This situation has significantly affected business activity, especially in the service industries, which have suffered significant losses in the first place. The pandemic could make 75 million people working in the tourism sector unemployed worldwide, and cause losses of the EU tourism sector amounting up to 2 billion euro. The article deals with the peculiarities of the air transportation industry, identifies the problematic aspects and economic losses of the industry (\$ 113 billion of total estimated volume of losses worldwide), outlines the economic relationship between the reductions in passenger traffic and oil prices. Particular attention is paid to the experience of leasing by Ukrainian air carriers, and the amount of costs of maintaining the fleet are given. The practice of implementing support measures for the tourism industry is considered. Experience of Sicily in stimulating tourist flow to the region is presented. The introduction of financial support for airlines in the UK is considered. Exemptions from the individual tax and mortgage payments of the subjects of the tourist and entertaining business, development of mortgage holidays, compensation of rent for small and medium business, activation of unemployment assistance in Italy are analyzed. Measures to improve the security of the tourism industry were investigated: introduction of the "immunity passport" and the certificate "Hotels without COVID-19", the use of digital tools "without touch" (sales channels, reservations, electronic keys), providing services to clients without the involvement of intermediaries, changing conditions hotel stay (elimination of buffets, reduction of cohabitation areas, formation of sets of disinfectants). The lack of measures to support small and medium-sized businesses in Ukraine, which suffered from quarantine restrictions, was underlined. The ways of support of the tourism and hotel industry for activation of economic activity and providing competitive advantages for the domestic market are outlined.

Key words: pandemic, economic crisis, financial losses, tourism, air transportation, incentives.

Постановка проблеми. Пандемія коронавірусу привела до безпрецедентних проблем у світовій економіці, наслідки яких люди в усьому світі будуть відчувати протягом наступних кількох років. Нова економічна криза, про настання якої оголосив Міжнародний валютний фонд, може стати найбільшою і найпотужнішою з часів Великої депресії 1930-х років. А дату її завершення і наслідки поки

майже неможливо спрогнозувати, оскільки пандемія коронавірусу все ще триває [3].

Згідно з прогнозом Міжнародного валютного фонду, економіка світу в 2020 році впаде на 3% – максимально за останні кілька десятиліть. Це означає, що в світі буде вироблено приблизно на 2,7 трлн дол. менше товарів і послуг, ніж у 2019 році.

Особливість нової кризи не тільки в тому, що вона створює безпрецедентну невизначеність, але і в тому, що найбільш чітко вона б'є по робочих місцях, змінює ланцюги виробництва і доставки товарів, руйнує сектори економіки, зокрема туристичний (через пандемію без роботи в світі можуть залишитися 75 млн осіб, що працюють в сфері туризму), транспортний і навіть енергетичний (через падіння попиту на нафту).

Падіння ділової активності у світі виявилось настільки масштабним, що привело до рекордного скорочення споживання нафтопродуктів. Іншими словами, попит на нафту дуже різко впав, а ціна американської нафти WTI 20 квітня 2020 року опустилася до від'ємного значення – вперше в своїй історії. За мінус 40 дол. за барель можна було придбати нафтові ф'ючерси (біржові контракти), які передбачають поставку нафти в травні. Обвал цін на нафту стався ще й тому, що вільної нафти в світі занадто багато. Її споживання скоротилося, адже зменшилася кількість авіарейсів, впав попит на перевезення людей на автомобілях і дизельних потягах, скоротилося споживання нафтопродуктів і промисловими компаніями, які зупинили свої заводи на карантин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Пандемія COVID-19 найсильніше вдарила по туристичній індустрії в усьому світі. Ще не підраховані загальні прямі збитки, але окремі європейські країни, ВВП яких значною мірою складався з доходів від туризму, вже намагаються придумати різні варіанти відволікання або хоча б пом'якшення катастрофи, яка наближається. Єдиної стратегії порятунку туристичної галузі не вироблено досі. А Всесвітня організація охорони здоров'я та окремі колективи дослідників стверджують, що країнам не слід занадто швидко повертатися до звичайного повсякденного життя, навіть в разі уповільнення поширення вірусу. Кожній державі доведеться продовжувати уважно стежити за епідеміологічною ситуацією, навіть після завершення гострої фази пандемії. Як у цих умовах повернутися до звичного графіку туристичних подорожей, на тепер є суцільною загадкою.

Постановка завдання. Дослідження фінансово-економічних наслідків пандемії для світової туристичної галузі із наданням пропозицій щодо стабілізації різних сфер туристичного бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Кінець 2019 і початок 2020 року принесли багато глобальних потрясінь, що не могли не відобразитися на розвитку туризму у світі. Найбільш значимий вплив на туризм надав коронавірус COVID-19.

По-перше, це ізоляція Китаю як повноцінного партнера туристичного бізнесу. Показники 2020 року не зможуть продовжувати тренд лідера

на ринку іноземного туризму. 70 авіакомпаній призупинили авіасполучення з Китаєм, ще 50 – скоротили кількість рейсів у країну.

По-друге, значної шкоди отримав круїзний туризм. На прикладі круїзного лайнеру Diamond Princess виявили негативний досвід відсутності механізмів роботи з епідемічними ситуаціями у замкненому просторі. Лайнер був змушений знаходитися на карантині у порті Йокогама в Японії. На борту судна було 2666 пасажирів і 1045 членів екіпажу, в числі яких 25 українців.

По-третє, коронавірус COVID-19 вийшов за межі однієї країни і нині має розповсюдження більш ніж у 67 країнах світу. Як виявилось, Європа була не готова до спалаху епідемії. У лютому коронавірус активно став поширюватися у Італії. Всі польоти в Італію з 1 березня скасувала авіакомпанія Turkish Airlines, суттєво скоротили WizzAir і Ryanair.

До гучних скасування та зачинень через вірус можна віднести скасування найважливішої туристичної виставки світу – ITB-Berlin, відміну Венеціанського карнавалу, з 1 березня на невизначений термін було зачинено Лувр у Парижі, скасовано Євробачення [8].

Через коронавірус туристичний сектор ЄС втратив вже 2 млрд євро, а за оцінками учасників ринку, втрати можуть становити 47 млрд дол. Готельєри називають масову відмову від поїздок найгіршим спадом у секторі після 11 вересня, спалаху атипової пневмонії і початку війни в Іраку.

Тобто можна зазначити, що галузі економіки, які зазнають найбільших збитків через пандемію, – туризм і пов'язані з ним сфери: авіаційні і морські перевезення, готельний, гральний та розважальний бізнес [1].

Авіаперевізники Lufthansa і British Airways попередили інвесторів про скорочення прибутку, лоукостер EasyJet і Ryanair відмовилися від деяких послуг, а італійська Alitalia відправила 4000 співробітників у вимушену відпустку.

Авіакомпанії можуть серйозно постраждати через епідемію коронавірусу. Вимушена заборона на пасажирські перельоти негативно позначиться на економіці, а деякі літаки через тривалий простій навіть можуть вийти з ладу. Під час простою за літаком необхідно ретельно стежити, а через скасування більшості авіарейсів літаки українських компаній просто стоять в ангарах [2].

За даними Міжнародної асоціації повітряного транспорту, вимушене припинення авіаперевезень може привести до 113 млрд доларів сумарних збитків по всьому світі. З моменту початку спалаху вірусу ціни на акції авіакомпаній впали майже на 25%. За даними асоціації, грошових резервів 75% авіакомпаній світу вистачить максимум на три місяці простою. Скорочення кількості польо-

тів – величезний удар по галузі пасажирських авіаперевезень, який приведе до банкрутства багатьох компаній. У галузі вантажних авіаперевезень ситуація не настільки критична.

Основні витрати авіакомпаній підуть на виплати лізингових платежів за літаки. Припинення всіх регулярних рейсів підтвердили авіакомпанії МАУ, SkyUp, Мотор Січ і Роза Вітрів [11]. Українська авіакомпанія витрачає в середньому близько 10 тисяч доларів в день за лізинг одного літака. Тобто в МАУ тільки на це йде близько 350 тисяч доларів в день, в SkyUp – до 100 тисяч доларів [9].

Деякі туристичні дестинації добре розуміють, що необхідно перезапустити туризм, а самостійно бізнес це зробити буде не в змозі. Наприклад, згідно з новою стратегією розвитку туризму на Сицилії, орієнтованої на відновлення галузі після закінчення пандемії коронавірусу, влада регіону готова сплатити 50% вартості авіаквитків, а також кожну третю ніч у закладі розміщення. Крім того, туристи отримають безкоштовні квитки в музеї та на місця археологічних розкопок. Ваучери з пропозиціями будуть доступні на сайті Visit Sicily. Влада Сицилії готова витратити на цю програму 50 млн євро, в той час як за березень і квітень 2020 р. туристична індустрія втратила близько 1 млрд євро [6].

Проводячи аналогію з фінансовою кризою 2008 року, треба зазначити, що очікуваним трендом буде зростання компаній шерінгової економіки, як приклад, поява таких гігантів, як Uber і Airbnb, які були засновані в розпал економічної невизначеності.

Цілком ймовірно, що найбільш швидко віддачу дадуть інвестиції в цифрові канали продажів. Круїзні лінії, наприклад, будуть мати можливість продавати подорожі безпосередньо споживачам, тому що багато хто з невеликих туристичних агентств, орієнтованих на круїзи, можуть не пережити кризи. Пряме бронювання гостинності також, ймовірно, посилиться, тому що деякі мандрівники будуть шукати можливість бронювати через OTA або Airbnb, оскільки будуть шукати підвищені гарантії якості і можливості повторного бронювання та скасування бронювання [12].

Економічний вплив COVID-19 на туристичну галузь – неминучий. Відновлення не буде однорідним, оскільки різні частини світу впораються з коронавірусом у різний час. Внутрішні поїздки, швидше за все, відновляться раніше, ніж міжнародні, і деякі країни будуть відкриті для бізнесу раніше інших. Так, головним туристичним трендом стануть подорожі всередині країни і невеликими групами. Попит на одиночний відпочинок, бутік-готелі, оренду квартир, індивідуальні тури – все це буде набирати обертів у період після епідемії.

Для запуску туристичної сфери необхідним є зняття карантину та шляхи безпечного надання

послуг засобами розміщення. Так, зокрема, Мадридська асоціація готельєрів (АЕНМ) розглядає можливість введення сертифікату «Готелі без COVID-19» (COVID-19 Free Hotel), який гарантує, що ні гості, ні персонал не заражені.

У Великобританії, в свою чергу, обговорюється запровадження так званого «паспорта імунітету», в якому буде міститися інформація про наявність антитіл до коронавірусу. І тільки за наявності такого документа можна буде перетнути кордони королівства.

Крім того, передбачається, що деякі заходи, які були прийняті низкою авіакомпаній і готельних мереж, триватимуть і після спаду пандемії.

Наприклад, в авіакомпанії Emirates почали в обов'язковому порядку робити пасажирам аналіз крові, який за 10 хвилин показує наявність інфекції.

До того ж, на цей момент багато країн вже мали досвід обмеження в'їзду в країну для мандрівників без довідок про стан здоров'я [7].

Здоров'я і гігієна вийдуть на перший план у перші місяці, а можливо, і роки після завершення епідемії. І варто вже зараз звернути увагу на цифрові інструменти, які нададуть можливість взаємодіяти «без дотику».

Йдеться не тільки про безконтактні платежі. Для мандрівників та гостей мобільне середовище буде розширюватися протягом усієї подорожі: паспорти, посадкові талони, реєстрація в готелі, вхід в номер і багато іншого – все це поступово переміститься у мобільні пристрої [12].

Багато доводів приводиться проти системи обслуговування all inclusive. Цілком ймовірно, що відмовитися доведеться не тільки від шведських столів, а й від міні-барів, і навіть басейни можуть тимчасово або назавжди піти в минуле.

Згідно з британським виданням The Sun, генеральний менеджер Four Seasons в Нью-Йорку Руді Торшер заявляє, що з номерів уже прибрали міні-бари і зайву постільну білизну, а також може зникнути обслуговування кімнат, щоб звести до мінімуму соціальні контакти [4].

Багато туристичних компаній та готелів скорочують маркетингові бюджети з міркувань економії, однак просування зараз важливіше, ніж будь-коли. Дослідження минулих криз показали, що бренди можуть прискорити своє відновлення після рецесії, підвищуючи цінність бренду і пізнаючи його під час рецесії.

Слід пам'ятати, що бізнес є невід'ємною частиною соціуму, і тому йому, наприклад, слід дуже активно підключатися до боротьби з COVID-19.

Наприклад, Delta безкоштовно перевозить добровольців у міста, де найбільш важка ситуація з поширенням вірусу, Four Seasons в Нью-Йорку пропонує безкоштовні номери для медичних працівників, а Carnival надав свої кораблі для використання в якості медичних установ.

Таким чином, маємо змогу констатувати, що результати 2020 року продемонструють іншу розстановку сил. У лідерах за іноземним туризмом залишаться ті країни, які зможуть припинити паніку через коронавірус та переконати туристів у безпеці перебування на їхній території, але таких країн масового туризму може бути зовсім мало.

Загалом прийняті різними країнами заходи зі стримування кризи, яку прискорила пандемія, досить схожі. Фактично всі антикризові заходи включають у себе податкові канікули, пільги та зниження ставок за окремими податками, максимальну підтримку малого і середнього бізнесу, який виглядає найбільш уразливим у поточних умовах [1].

Також уряди звертають окрему увагу на підтримку зайнятості, аж до прямої компенсації зарплат співробітникам приватних компаній, зокрема з метою підтримки рівня споживання серед населення.

Наприклад, уряд Великобританії на підтримку бізнесу виділив 330 млрд фунтів стерлінгів (близько 388 млрд дол.). Це більше 15% ВВП країни. Направляти ці гроші будуть і великому бізнесу, на кшталт авіакомпаній, але насамперед – середньому і малому, наприклад, пабам і ресторанам. Вони зможуть отримати до 25 тисяч фунтів одноразового гранту, інший дрібний бізнес – до 10 тисяч фунтів. Також туристичний і розважальний бізнес на рік будуть звільнені від сплати податку на нерухомість. А ті, хто в умовах карантинних обмежень та посткризового відновлення не справляється з виплатою податків, отримують можливість скористатися багатомісячною відстрочкою [10].

В Італії, яка станом на березень 2020 р. найбільш постраждала від пандемії з усіх країн ЄС, уряд виділив на антикризові заходи 25 млрд євро. Зокрема, фірмам, чий оборот через карантин впав більш ніж на чверть, держава надасть часткову компенсацію втрат. Туристичні гіді та інші працівники, які також постраждали через кризу, отримують по 600 євро виплат на людину, таку ж суму виділять батькам на оплату послуг няні для дитини; передбачена також відстрочка у виплаті іпотеки. Крім того, будуть виділятися кредити до 5 млн євро для малого та середнього бізнесу, закритим через карантин компаніям компенсують більше половини орендної плати.

На тлі подібних економічних заходів, які вимірюються десятками і сотнями мільярдів доларів, антикризові заходи української влади виглядають особливо скромно. Зокрема, до 30 квітня 2020 р. від виплати єдиного соціального внеску звільнені ФОПи, також скасовані податки на землю і нерухомість. До кінця весни не буде штрафів і податкових перевірок, відтерміновано обов'язкове запровадження та використання касових апаратів. Про спеціальні кредитні програми підтримки малого та середнього бізнесу, який вже зазнав важких втрат через карантин, поки не йдеться.

Для порівняння – у сусідній Польщі для підтримки економіки планується виділити понад 50 млрд євро, у невеликих Естонії і Литві – 2 і 2,5 млрд євро відповідно.

При цьому глибока економічна криза в Україні в будь-якому разі неминуча. За останніми прогнозами, за оптимістичного сценарію падіння ВВП становитиме 4%, за песимістичного – 9% [5].

Імовірним розвитком подальших подій може бути зміна у звичках населення після закінчення карантину. Так, люди можуть продовжувати уникати масових заходів (що вдарить по івент-індустрії) або менше відвідувати кафе та ресторани; менше користуватися громадським транспортом і проводити більше часу на природі (попит на послуги готелів впаде, зате зросте популярність, наприклад, пішого туризму) [3].

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи зі світового досвіду заходів щодо стабілізації туристичної сфери в умовах епідемії коронавірусу, для активізації економічної активності та забезпечення конкурентних переваг для вітчизняного ринку, можемо запропонувати такі шляхи підтримки галузі туризму та готельної індустрії виходу із кризи:

1. На державному рівні необхідно ввести компенсацію вартості розміщення для потенційних туристів. Зробити максимально доступними відвідання музеїв, започаткувати безкоштовну оглядову екскурсію містом для відпочиваючих, які зупинились у готелях.

2. Для відновлення функціонування готельної індустрії необхідним є застосування міжнародного досвіду введення сертифікату «Готелі без COVID-19», що буде свідчити про відсутність коронавірусу як у персоналу готелю, так і у майбутніх постояльців.

3. Залучення засобів розміщення для проведення обов'язкової ізоляції всіх людей, що повернулися із-за кордону.

4. Введення цифрових інструментів, які зроблять можливою взаємодію «без дотику» як під час оплати, так і під час поселення в готель, що допоможе мінімізувати контакти та скоротити кількість необхідного персоналу під час рецесії.

5. Заміна шведських столів на обслуговування за меню. Якщо, наприклад, організувати збір інформації від проживаючих напередодні про їхні бажання до сніданку, то на наступний ранок готель зможе забезпечити санітарні норми та істотно скоротити витрати на організацію сніданків.

6. Введення додаткових заходів щодо підтримки чистоти всіх приміщень і демонстрація на сайті та у соцмережах процесу дотримання санітарно-епідеміологічних норм. Наявність антибактеріальних диспенсерів у всіх громадських місцях, додавання до гостьового набору одноразових медичних масок та рукавиць.

7. Проведення роботи з базою даних постійних клієнтів. У разі продовження заборони на виїзд із країни до кінця літнього сезону імовірно є підвищений попит на внутрішній туризм. Для залучення клієнтів необхідно використовувати всі можливі канали комунікацій – програми лояльності, що можна розповсюдити на друзів, родичів і колег постійних клієнтів.

8. Застосування всіх доступних маркетингових інструментів з мінімальним бюджетом для зменшення собівартості надаваних послуг.

9. Об'єднання у кластери чи вступ до наявних регіональних туристичних асоціацій задля ініціювання антикризових заходів з боку влади, таких як скасування місцевими органами влади туристичного збору на період карантину та виходу із кризи COVID-19.

10. Надання державних інвестицій чи дотацій малому та середньому бізнесу, податкові пільги чи зниження ставок за окремими податками для туристичних компаній. Створення нових робочих місць для багатьох людей, що залишилися без засобів до існування за період пандемії.

8. Шикіна О., Гончаренко Я., Козловський Р. Тенденції розвитку міжнародного туризму. *Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності у конкурентному середовищі*: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., 17-18 квітня 2020. – Харків, 2020. С. 122–127.

9. Що буде з українськими компаніями після карантину: веб-сайт. URL: <https://vesti.ua/business/pogolovno-bankrot-y-cho-budet-s-ukrainskimi-aviakompaniyami-posle-karantina>. (дата звернення: 25.04.2020).

10. Экономические последствия пандемии коронавируса грозят нищетой для еще 500 млн жителей Земли. Информационное агентство «Интерфакс – Украина»: веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/653588.html>. (дата звернення: 25.04.2020).

11. Як врятувати українську авіацію від банкрутства. Журнал «Фокус»: веб-сайт. URL: <https://focus.ua/opinion/economics/452297-slishkom-chistoe-nebo-kak-spasti-ukrainskuiu-aviatsiiu-ot-bankrotstva>. (дата звернення: 25.04.2020).

12. Як підготуватися до перезапуску індустрії гостинності: веб-сайт. URL: http://prohotelia.com/2020/04/relaunch-hospitality-industry/?fbclid=IwAR2-T43_C-bk4XtybFbWu9HK1vfh9HhAn7BbNV3Gj6CvFmVfJH9RIKAmog. (дата звернення: 25.04.2020).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Даниліна С.О. Втрати світових економік від пандемії. *Національні і світові тенденції розвитку обліку, оподаткування та контролю*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 21 травня 2020 р. Одеса: ОДАУ, 2020.

2. Даниліна С.О. Криза на міжнародному і внутрішньому ринку авіаперевезень. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України*: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., 15 квітня 2020 р. Одеса: ОНЕУ, 2020. С. 85–90.

3. Даниліна С.О. Наслідки світової економічної кризи. *Модернізація економіки: современные реалии, прогнозные сценарии и перспективы развития*: матеріали II Міжнарод. научн.-практ. конф., 28 апреля 2020 г. Херсон: ХНТУ, 2020. С. 216–219.

4. З чим доведеться розпрощатися в готелях після пандемії: веб-сайт. URL: <https://travel.rambler.ru/news/44076484-s-chem-pridetsya-rasproschatsya-v-otelyah-posle-pandemii-/?updated>. (дата звернення: 25.04.2020).

5. Информационное агентство «РБК-Украина»: веб-сайт. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nekotorye-kategorii-klientov-chernovtsygaza-1585066284.html>. (дата звернення: 25.04.2020).

6. Італійський острів оплатить туристам 50% вартості авіаквитків після карантину: веб-сайт. URL: <https://strana.ua/news/263531-sitsilija-oplatit-turistam-polovinu-stoimosti-aviabiletov-posle-pandemii.html>. (дата звернення: 24.04.2020)

7. Смерть українського туризму: чи є надії на відродження: веб-сайт. URL: https://www.unian.net/tourism/wheretogo/10963046-smert-ukrainskogo-turizma-est-li-nadezhdy-na-vozrozhdenie.html?fbclid=IwAR3ERBFQ-0QRMsqKoy1e7ONeEBMInVltpwMBRI7VWM-A5L26gPAM0_w1wc. (дата звернення: 19.04.2020).

REFERENCES:

1. Danilyna S.O. (2020) Vtraty svitovykh ekonomik vid pandemii [Losses of pandemic world economies]. Proceedings from: Vseukr. nauk.-prakt. konf. "Natsionalni i svitovi tendentsii rozvytku obliku, opodatkuvannia ta kontroliu" – All-Ukrainian scientific and practical conference "National and world trends in accounting, taxation and control". Odesa (in Ukrainian).

2. Danilyna S.O. (2020) Kryza na mizhnarodnomu i vnutrishnomu rynku aviaperevezen [The crisis in the international and domestic air transportation market]. Proceedings from: Mizhnar. nauk.-prakt. konf "Turystychnyi ta hotelno-restoranni biznes: svitovi dosvid ta perspektyvy rozvytku dlia Ukrainy" – Int. scientific and practical conference «Tourism and hotel and restaurant business: world experience and development prospects for Ukraine». (pp. 85–90). Odesa (in Ukrainian).

3. Danilyna S.O. (2020) Naslidky svitovoi ekonomichnoi kryzy [Consequences of the global economic crisis]. Proceedings from: II Mezhdunar. nauchn.-prakt. Konf "Modernizatsiya ekonomiki: sovremennye realii, prognosnye stsensarii i perspektivy razvitiya" – Int. scientific and practical conference "Modernization of the economy: modern realities, forecast scenarios and development prospects". (pp. 216–219). Kherson (in Ukrainian).

4. Z chym dovedetsia rozproshchatsia v hoteliakh pislia pandemii [What to say goodbye to hotels after the pandemic]. Available at: <https://travel.rambler.ru/news/44076484-s-chem-pridetsya-rasproschatsya-v-otelyah-posle-pandemii-/?updated> (accessed 25 April 2020).

5. Informatsionnoe agentstvo "RBC-Ukraine" [Information Agency "RBC-Ukraine"]. Available at: <https://www.rbc.ua/rus/news/nekotorye-kategorii-klientov-chernovtsygaza-1585066284.html>. (accessed 19 April 2020).

6. Italiyskiy ostriv oplatyt turystam 50% vartosti aviakvytkiv pislia karantynu [The Italian island will pay tourists 50% of the cost of tickets after quarantine]. Available at: <https://strana.ua/news/263531-sitsilija-oplatit-turistam-polovinu-stoimosti-aviabiletov-posle-pandemii.html> (accessed 19 April 2020).

7. Smert ukrainskoho turyzmu: chy ye nadii na vidrodzhennia [The death of Ukrainian tourism: are there any hopes for revival]. Available at: https://www.unian.net/tourism/wheretogo/10963046-smert-ukrainskogo-turizma-est-li-nadezhdy-na-vozzhdenie.html?fbclid=IwAR3ERBfQ-0QRMsqKoy1e7ONeEBMlnVLtpwMBRI7VWM-A5L26gPAM0_w1wc (accessed 19 April 2020).

8. Shykina O.V. & Goncharenko Ja. Je. & Kozlovskij R. S. (2020) Tendentsii rozvytku mizhnarodnoho turyzmu [Trends in the development of international tourism]. Proceedings from: Mizhnar. nauk.-prakt. konf «Suchasni tendentsii rozvytku industrii turyzmu ta hostynnosti u konkurentnomu seredovyshchi» – Int. scientific and practical conference "Current trends in the tourism and hospitality industry in a competitive environment". (pp. 122–127). Kharkiv. (in Ukrainian)

9. Shcho bude z ukrainskymy kompaniamy pislia karantynu [What will happen to the Ukrai-

nian companies after the quarantine]. Available at: <https://vesti.ua/business/pogolovno-bankroty-chtobudet-s-ukrainskimi-aviakompaniyami-posle-karantina> (accessed 25 April 2020).

10. Ekonomicheskie posledstviya pandemii koronavirusa grozyat nishchetoy dlya eshche 500 mln zhyteley Zemli. Informatsionnoe agenstvo «Interfaks – Ukraina» [The economic consequences of the coronavirus pandemic threaten poverty for another 500 million people on Earth. Information Agency "Interfax – Ukraine"]. Available at: <https://interfax.com.ua/news/economic/653588.html>. (accessed 19 April 2020).

11. Yak vriatuvaty ukrainsku aviatsiiu vid bankrutstva. Zhurnal "Fokus" [How to save Ukrainian aviation from bankruptcy. Focus Magazine]. Available at: <https://focus.ua/opinion/economics/452297-slishkom-chistoe-nebo-kak-spasti-ukrainskuiu-aviatsiiu-ot-bankrotstva> (accessed 19 April 2020).

12. Yak pidhotuvatysia do perezapusku industrii hostynnosti [How to Prepare for the Hospitality Industry Restart]. Available at: http://prohotelia.com/2020/04/relaunch-hospitality-industry/?fbclid=IwAR2-T43_C-bk4XtypbFbWu9HK1vfh9HhAn-7BbNV3Gj6CvFmVfJH9RIKAmog (accessed 25 April 2020).